

Juridiskt finlir på högsta nivå

Hans Corell vid FN-chefens sida bland diktatorer och terrorister

Han har träffat Saddam Hussein, ledsagat misstänkta Lockerbie terrorister ut ur Libyen och hjälper nu Kambodjas regering att få till stånd en rättegång mot Röda khmererna.

Som rättschef i FN har Jusekmedlemmen Hans Corell en av världens högsta juristbefattningar.

– Själv skulle jag kalla det ett av världens intressantaste juristjobb, säger den korrekte och blygsamme svensken, till vars största passioner hör säckpipeblåsning och amatörornitologi.

NEW YORK CITY. FN-skrapan.

Vi går igenom en metalldetektor och bagaget röntgas. Sedan får vi lämna passen som säkerhet i receptionen och vänta på att en sekreterare ska möta upp.

En belgiskfödd dam ledsagar oss till hissen och upp till 34:e våningen där rättsavdelningen har sitt huvudkvarter.

Korridorerna är påfallande enkla. Och Hans Corells väntrum bjuder heller ingen lyx. Ett porträtt på generalsekreterare Kofi Annan hör till den sparsmakade inredningen.

Men när vi, på minuten avtalad tid, lotsas in i det corellska arbetsrummet så bjuder panoramafönstret på en hänförande vy över East River och upp mot Queens och Brooklyn. Framför allt frapperas vi av fåglarna, däribland en uppstoppad, i hans rum.

– En hobby sedan barndomen. Visste ni förresten att hela 270 fågelarter har setts i Central Park?

Hans Corell är prästson från Södermanland med 60 år på nacken. Att det skulle bli en akademisk bana stod tidigt klart.

– Jag visste att jag inte var någon matematiker eller kemist. Och jag hade inte den rätta övertygelsen för att ägna livet åt teologi.

– Men, redan då hade jag, tror jag, en fallenhet och ett intresse för att arbeta med människor.

Sin studenttid i Uppsala beskriver han som sorglös. Men, när dåvarande FN-generalsekreteraren Dag Hammarskjöld den 18 september 1961 omkom i en flygolycka på väg till Nordrhodesia, gav det eko ända in i Södermanlands-Nerikes nation.

– Vi skulle ha haft fest i frack och långklänning, men när budet kom intog vi istället en stillsam supé i nationens tornrum och diskuterade lågmält.

– Var vi för insulära? Tog vi för mycket för givet? Hade vi uppfattat att det fanns en värld utanför Uppsala?

Jungman på Atlantfartyg

Att redan den unge Hans Corell bar på ett internationellt intresse står dock klart. Under 50-talets andra hälft arbetade han om somrarna som salongsuppassare och senare jungman på fartyg i Atlantrafik.

– År 1960 kom jag första gången till New York och besökte FN-skrapan. Då gick jag också in i det särskilda meditationsrum som Dag Hammarskjöld låtit inreda.

Trodde du då att du en gång skulle komma att bli en av FN:s generalsekreterares närmaste medarbetare..?

– Nej. Inte för ett ögonblick. Jag var helt inställd på domarbanan och är för övrigt alltjämt hovrättsråd i Göta Hovrätt.

Efter juristexamen 1962 tjänstgjorde Hans Corell tio år i domstolsväsendet. Därefter var han rättssakkunnig i justitiedepartementet och blev, 1981, dess rättschef.

År 1984 utsågs han så till ambassadör och chef för ud:s rättsavdelning, och där tjänstgjorde han när dåvarande FN-generalsekreteraren Boutrus Boutrus Ghali i januari 1994 ringde och erbjöd honom jobbet som FN:s rättschef.

– Jag hade hört ryktas att mitt namn fanns med bland tänkbara kandidater. Förutom att jag under ett decennium företrätt Sverige i olika internationella sammanhang, hade jag några höstar också varit ordförande i "The Legal Advisers Initiative", en årlig konferens i New York för rättscheferna vid världens utrikesdepartement.

Fick du någon betänketid?

– Inte särskilt lång. Men jag var ju åtminstone tvungen att först fråga utrikesministern. Den sjätte mars 1994 tillträdde Hans Corell jobbet som FN:s rättschef (Legal Counsel).

Han har undergeneralsekreterares rang och basar över cirka 170 medarbetare från 50-länder, varav cirka 90 är jurister.

– Jag brukar säga att rättsavdelningen är en jättelik diversebutik. The Office of Legal Counsel är den enhet som sysslar med folkrättsfrågorna och har kontakt med generalförsamlingen, säkerhetsrådet och generalsekreteraren. Där sker i huvudsak min juridiska rådgivning.

– Sedan har vi en enhet för allmänna juridiska frågor, en för kodifieringsarbete, en för havsrätt, en för handelsrätt förlagd i Wien samt en traktatenhet, som förvaltar 50 000 avtal och 506 multilaterala konventioner.

Av ovanstående torde framgå, att undergeneralsekreterare Corell inte har någon 40-timmarsvecka.

– Om jag mätt min arbetsvecka? Ja, men jag tror inte jag avslöjar timantalet, säger han och skrattar.

– Min arbetsdag börjar normalt vid sextiden på morgonen i hemmet. Två timmar före frukost gör jag det arbete som kräver mest eftertanke. Ofta sitter jag med diktafon och så skriver sekreteraren ut.

– En normal arbetsdag kan jag i bästa fall vara hemma vid 19, 20. Tyvärr går också det mesta av helgerna.

– Men jag försöker hinna med att gå på konserter, muséer eller promenader med min hustru.

Förhandlade med Hussein

Till de i särklass mest arbetsintensiva perioderna under Hans Corells FN-år hör slutet av februari 1998. Han har i en annan tidningsintervju berättat, att han på 144 timmar sov 16. Bakgrunden; Iraks diktator Saddam Hussein vägrade FN:s vapeninspektionsgrupp Unscoms tillträde till ett flertal av sina presidentpalats, där massförstörelsevapen befarades finnas gömda.

USA hotade med en väpnad aktion, och på FN sattes en febril medlingsverksamhet igång. Så fick rättschef Corell ett samtal...

– Hans, you have to accompany me to Bagdad, sade generalsekreteraren.

Sagt och gjort. Redan på planet till Paris började Hans Corell arbeta på en avtalstext. I Paris anslöt han till Kofi Annan och hans delegation, som bland annat innehöll FN-svenskarna Rolf Knutsson och Johan Molander, fortsatte till den irakiska huvudstaden.

Tuffa förhandlingar följde, främst mellan Kofi Annan och den irakiske vice premiärministern Tariq Aziz. Hans Corell och den irakiske rättschefen fanns hela tiden i närheten och filade, allteftersom förhandlingarna fortskred, på avtalstexten.

Dagen innan avtalet skrevs under, en söndag, träffade Kofi Annan och Hans Corell samt två medarbetare presidenten Saddam Hussein i fyra timmar.

– Det kan låta paradoxalt, men han gav ett lugnt och avvägt intryck. Han var mycket påläst och behövde inte några papper.

– Jag fick känslan av att detta är en person som det under normala omständigheter går att komma överens med.

Sent samma kväll förelåg en färdig avtalstext, som skulle undertecknas på måndagen. Då råkade Hans Corell ut för ett missöde...

– Generalsekreteraren och hela hans bilkaravan hade försvunnit och där satt jag på det irakiska utrikesdepartementet med texten, som naturligtvis var topphemlig. Min irakiske kollega förbarmade sig över mig och jag fick åka till hotellet i hans bil.

– Men halvvägs dog den, kanske var det kamaxeln, så där gick jag tillsammans med chauffören i Bagdad-natten och kramade min portfölj så hårt jag bara kunde.

– Det var ett av mitt livs mest nervpåfrestande stunder. I portföljen hade jag ju en text som bokstavligen handlade om liv och död för en massa människor. Hade texten kommit ut före undertecknandet hade det säkert varit förkyllt!

På måndagen skrevs ett avtal under (som Irak sedan bröt och i december 1998 kastade man ut Unscoms) och Kofi Annan återvände till FN-skrapan som hjälpte. Senare fick Hans Corell redogöra för avtalet inför säkerhetsrådet.

– Eftersom presidenten stod bakom, trodde vi ju att det skulle gälla. Så blev det nu inte.

– För mig som jurist var det oerhört viktigt att varje detalj i avtalet blev korrekt. Annars hade min uppdragsgivare, generalsekreteraren, fått lida för det.

Uppdrag: Lockerbie

Ett annat uppmärksammat uppdrag, som bär Hans Corells signum, var förhandlingarna om och utlämnandet av de misstänkta libyska terroristerna i det så kallade Lockerbie-fallet. När en Pan Am Boeing 747 i december 1988 exploderade ovanför skotska Lockerbie, på väg från Heathrow till New York, omkom 259 passagerare, bland dem svenske FN-diplomaten Bernt Carlsson.

Misstankarna vändes tidigt mot två medborgare i Libyen. Men först våren 1999, sedan bland andra Nelson Mandela påverkat Moammar Khadaffi, gick landet med på att lämna ut dem och FN:s sanktioner upphörde.

– Förhandlingarna tog sju månader och det fanns inledningsvis väldigt mycket misstänksamhet från de fyra inblandade; USA, Storbritannien, Nederländerna och Libyen, förklarar Hans Corell.

Rättegången inleddes i början av maj i år på den nederländska flygbasen Camp Zeist.

– En skotsk domstol i Nederländerna är naturligtvis en unik företeelse, fastslår Hans Corell men vill inte närmare gå in på hur det gick till när han personligen hämtade de misstänkta i Libyen.

– Det var naturligtvis en utomordentligt välplanerad operation rent logistiskt. Plan och pilot och en säkerhetsstyrka stod standby under lång tid och planets identitet hölls hemlig till omedelbart före flygningen.

Det tredje uppdraget som fått världspressen att rikta strålkastarljuset mot Hans Corell, handlar om ansträngningarna att få till stånd en rättegång mot Röda khmererna i Kambodja.

Under denna veritabla terrorregim, som härskade 1975-79, beräknas omkring 1,7 miljoner människor ha fått sätta livet till.

Den nuvarande regeringen under premiärminister Hun Sen har vänt sig till FN för att få hjälp och i mars i år besökte Hans Corell Kambodja.

Det starkaste minnet är besöket i Choeng Ek, en massgrav för Röda khmerernas offer, med en så kallad "stupa", ett monument innehållande 8 000 dödsfall.

– Först var vi i den skollokal inne i Phnom Penh som var tortyrcentralen. Därifrån fördes offren ut till Choeng Ek, för det slutliga avlivandet. Till och med barn fick sina skallar krossade mot träden.

– Det var en ohygglig känsla att promenera där, och se benpipor sticka fram ur jorden. Röda khmerernas ledare Pol Pot dog i april 1998, men många av hans hantlangare går fortfarande fria.

– Min uppgift är främst att koncentrera mig på upprättandet av en domstol. Den ska döma enligt nationell kambodjansk lag, men frågan är vilka internationella insatser som behövs.

Nödvändig brottmålsdomstol

Någon tidpunkt är ännu inte satt för Kambodja-tribunalen, men exempelvis Jugoslavien-tribunalen och Rwanda-tribunalen visar på nödvändigheten av en permanent internationell brottmålsdomstol, menar Hans Corell.

Sommaren 1998 var Hans Corell ansvarig för organisationen av en FN-konferens i Rom på detta tema. Den 17 juli 1998 antog konferensen stadgan för den internationella brottmålsdomstolen.

– En förberedande kommitté arbetar fram procedurregler som ska vara klara den 30 juni i år, berättar han, men vill inte spå om när denna domstol kan börja arbeta.

– När 60 stater ratificerat stadgan kommer den internationella brottmålsdomstolen, som ska ligga i Haag, att vara en verklighet. Sverige är ett av de länder som nu diskuterar en ratifikation.

– Tyvärr är USA, tillsammans med länder som Libyen och Irak, emot.

Att denna domstol behövs råder det inget tvivel om, menar Hans Corell.

– Dess upprättande innebär att man skapar en länk som felat i det internationella rättsmaskineriet.

Föga förvånande anser han också att FN behövs framöver.

– Inget kan idag ersätta nationalstaten. Då kan man heller inte undvara en organisation som är det forum där suveräna stater träffas och diskuterar.

– Vi ska heller inte glömma bort att FN haft en utomordentligt stor betydelse för folkrättens utveckling, inte minst när det gäller demokrati, mänskliga rättigheter och idén om rättsstaten. Men här återstår ännu mycket mer att göra.

FN sägs ibland vara tandlöst..?

– Inte när säkerhetsrådets medlemmar är eniga. Då har organisationen visat att den kan agera.

Byråkratiskt?

– Det stämmer. Jag beskylls nog själv ibland för att vara byråkrat, men så fort jag kom hit började jag rensa i regelsystemet.

– Jag föreslog en reform som generalsekreteraren genomförde 1997 och där han började med att upphäva 30 procent av sina egna bulletiner, "FN:s författningar".

Ojämställt?

– När jag kom hit var kvinnorna på rättsavdelningen 34 procent och nu är de 44 procent. Andelen kvinnliga högre chefer på min avdelning har ökat från sex till 30 procent.

– Detta är något jag tar på största allvar, men vi kan inte åstadkomma förändringar fortare än det uppstår vakanser.

Både lätt och svårt

Det är både lätt och svårt att intervju Hans Corell. Lätt eftersom han är så vältalig och strukturerad, men svårt därför att svaren tenderar att bli ganska allmänt hållna.

En tidning beskrev honom som "en av de mest hemlighetsfulla inom FN-skrapan".

– Journalister vill ha rubriker, suckar han och fortsätter:

– När jag talar om rättsutvecklingen på det internationella planet är det väldigt svårt att väcka journalisternas intresse. Men när jag håller på med något känsligt, då dyker de upp och vill veta allt.

Oavsett vad han själv tycker om det, har dock Hans Corells person väckt en hel del internationellt intresse.

Ansedda The Times beskriver honom som "the babyfaced bureaucrat" som "has an eccentric side" och "on several occasions has shocked un staff by attending office parties dressed in full tartan regalia and puffing on his own set of pipes".

– Säckpipan är en hobby och jag spelar hellre än bra. Vid ett tillfälle när jag spelade på en presstillställning tog Kofi Annan i sitt tal upp den bristande kvinnorepresentationen inom FN och tillade:

"Ni tror väl förresten inte att det är en slump att Hans Corell idag kommit hit i kilt"...

Ornitologi är ett annat hjärteintresse som Hans Corell ägnat sig åt ända sedan barnsben. Med stolthet i rösten och påtaglig entusiasm visar han oss en krontrana från Sudan, skänkt av en kollega, samt en uppstoppad fasan.

– Jag var 15 när jag hittade den ihjälfrusen. Eftersom det inte var jakttid ville polisen inte ge mig ett intyg om rätt till uppstoppning. Fågeln skulle först hembjudas kronan.

– Men då skrev ortens slaktare på en lapp "död fasan, hittad i skog, saknar värde" och sedan gick det vägen...

"Gör hemläxan!"

Medan Hans Corell rättar till slipsen för fotografering, frågar vi om råd till unga jurister, som vill göra internationell karriär.

– Gör hemläxan först! Jag kommer väldigt ofta tillbaka till hur viktigt det är att ha fötterna förankrade i ett nationellt rättssystem.

– Min egen specialitet, om jag har någon, är faktiskt svensk fastighetsrätt.

Det är fredag och generalsekreteraren befinner sig på Kuba ("Vi kommer förmodligen att talas vid i helgen"). Kofi Annan har bett Hans Corell att stanna kvar till 2002, då hans eget mandat går ut.

– Om generalsekreteraren ber säger man inte nej.

Hur är Kofi Annan att jobba med?

– Nu kommer du till en principfråga för mig. Jag har tjänstgjort hos sju justitieministrar, tre utrikesministrar och två generalsekreterare i FN.

– Om du någonsin hör någon påstå, att jag yttrat mig om deras personligheter så är det inte sant. Jag uttalar mig inte om mina chefer.

Hans Corell tar sin käpp (han skadade nyligen ett knä och går nu hos sjukgymnast) och följer oss ner till FN-skrapans bottenvåning.

Där visar han oss bland annat det av Dag Hammarskjöld inrättade meditationsrum, som den unge Hans Corell besökte sommaren 1960.

– Öppenheten för livet ger en blixlik insikt i andras livssituation. Ett krav: att från känslotvinget driva problemet till en klart fattad intellektuell gestaltning – och handla därefter, citerar han Hammarskjöld och lägger till sina egna konklusioner:

– Det är precis vad mitt jobb handlar om. Först reagerar man våldsamt med känslorna, men sedan inser man att på denna posten går det inte an.

– Då gäller det att definiera problemet klart intellektuellt och sedan agera utifrån sin post.

Hans Corell försvinner i en av New Yorks otaliga gula taxibilar. Solen står i zenit och på 47:e gatan, några stenkast från FN-skrapan, stöter vi oförhoppandes på en oansenlig gatuplatta med ytterligare ett Hammarskjöld-citat inristat:

"Never for the sake of peace and quiet deny your own experience and convictions".